

*Сушко О. І., Мельник В. В., Довгоспинний Я. В.
(м. Слов'янськ)*

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОГЛЯДІВ ОЛЕКСИ ТИХОГО

Людина колосальної інтелектуальної потенції і видатного педагогічного хисту, Олекса Тихий за умов колоніального режиму не міг стати великим педагогом і вченим, бо замість кафедри мав каторгу. Не став він і державним діячем, бо «в нашій країні, Богу милім», ворог старанно пильнував, щоб з-поміж нас не виростили провідники нації, які могли б вивести свій народ «на ясні зорі, на тихі води». Однак Олекса Тихий відбився як людина, як українець, якому віддаватимуть шану й ті, що житимуть після нас, бо підуть вони у мандрівку століть з його духа печаттю.

Згадуючи про Олексу Тихого, не можемо позбутися враження, що такі люди бувають хіба що в книжках. Але Олекса Тихий був не книжний герой, а жива героїчна особистість. Людина глибокої внутрішньої культури. Він сам збудував себе, виховав, загартував, закував у залізні лати воїна, постійно себе вдосконалював і цілком підпорядкував себе справі визволення України. Цілком і свідомо поклав за неї світлу свою голову. Це зразок, яким має бути справжній мужчина: толерантним, доброзичливим до людей, але вимогливим і нещадним до себе, завжди і всюди твердим і непохитним у своїх моральних переконаннях, незалежно від того, чи бачать, чи оцінять це люди. Сумління твоє, тобто Бог, завжди з тобою. Він усе бачить.

Ще в молодості він склав для себе оце життєве кредо:

“Для чого я живу?”

1. Щоб жило людство, мій народ, мій рід.

2. Щоби не зробити нікому ніякого зла, не проявити ні до кого ніякої байдужості й несправедливості в його долі, тяжкому становищі, горі.

3. Я – свідома частка Всесвіту, людства, свого народу, оточення за місце проживання й роботи, у колі своїх друзів і недругів. Я за все відповідальний.

4. Я маю людську гідність, національну гордість. Нікому не дозволю топтати ні перше, ні друге.

5. Зневажаю смерть, голод, бідність, страждання і саму зневагу.

6. Прагну, щоб моє “я” було гідне наймення “людина”. У всьому, завжди незалежно від обставин чиню згідно зі своїм сумлінням.

7. Щоб поважати й цінувати працю, переконання й культуру кожної людини, на якому б рівні в порівнянні з моїми, загальноприйнятими і найвищими досягненнями людства вони не перебували.

8. Щоб до останнього подиху вчитися і, по можливості, без насильства й примусу навчати всіх, хто бажає в мене вчитися.

9. Щоби зневажати сильних, багатих, авторитетних, якщо вони свою силу, багатство й авторитет використовують для кпин, знущань, чванства перед іншими людьми або хоч би однією людиною.

10. Байдужим до тих, хто живе тваринним життям. По можливості намагаюся допомогти кожному такому усвідомити себе людиною.

11. Щоб вивчати, підтримувати, розвивати мову, культуру, традиції свого народу.

12. Щоби позбутися і сприяти іншим позбутися всього низького, підлого, чужого духові людства”.

Цей кодекс свято цінував і брав за приклад у своєму житті О. Тихий [3]. І все його подальше життя було прикладом цього. Зразком можна вважати лист О. Тихого та В. Романюка під назвою “Історична доля України. Спроба узагальнення”, де автори проголошують вищим принципом загальнонародного і загальнонаціонального співіснування Загальну декларацію прав людини ООН, відмежовуються від політики і практики КПРС у національному питанні, від її трактування поняття демократії. Досліджують наслідки приєднання України до Росії і висловлюють побажання в майбутньому незалежності України.

Рекомендації, як вижити українцем в Україні, залишаються актуальними, бо українство й надалі залишається на значних територіях у становищі національної меншини.

Олекса Тихий багато читав і осмислював прочитане, затівав розмови на філософські теми, особливо любив психологію, етику.

Тихий чітко усвідомлював, що справа визволення нації потребує жертви найкращих. І це нормальна, природна поведінка свідомої людини, яка поважає себе і почувається громадянином своєї батьківщини. Коли твоєму роду, твоєму народу загрожують – громадянин докладає зусиль, щоб усунути загрозу, а навіть покладає за спільноту своє життя. Але одна справа йти на бій у складі цілої армії, дещо інша – повставати одному або з невеликою групою одержимих...

Я гадаю, такий тип стоїцизму виробився в українця з донецького котла, який перемелює характери і долі з грубою методичністю молоха. І ось трапився твердий діамант, на якому молох закрипів і загарчав. Тихий – це явище глибоко повчальне на всі часи. Це свого роду притча на вірність собі.

Таким непоступливим він був і щодо української мови: маю право! Усі кривляться? І хай кривляться, вони ж – „усі як один”. Його максималізм був станом душі. І на ту душу він покладав обов’язки. Роздумуючи про можливі форми опору державній політиці і суспільній інерції, він ставить перед людиною мінімальні вимоги, але такі, яких вона повинна неухильно дотримуватися: неучасть в русифікації, збереження мови і традиції, відмова від військової служби за межами України, ведення здорового способу життя. Але ж кожна з цих вимог передбачає протистояння одиниці – масі!

Сам він був людиною сильною, обдарованою і зовсім не здатною до конформізму, зазначав В. Овсієнко. Незважаючи на позитивну і конструктивну спрямованість його особистості, місця такому в системі радянської освіти не було. Уся його енергія спалювалась у протистоянні з офіційним фальшем, беззаконням і мало культурністю [1].

Той чоловік належав до породи людей, що гинуть в неволі, гинуть в муках, знівечені і скривджені, з тугою до світу іншого. Але не втрачають обличчя і гідності.

“У наш час, – говорив О. Тихий, – коли можливості творити зло значно зросли, а в талановитій людини особливо, дуже важливо знати,

які моральні цінності віросповідує людина і як вона їх відстоює. Тому перш ніж говорити про справу, поговоримо про мораль”. А коли йому доводили, що духовно обмежена людина така ж каліка, як і деморалізований тип, вважав такі випадки поодинокими, оскільки моральні набутки вже є проявами її духовності, багатством душі, яке будить у людей високе і світле. І хоч не завжди такі люди сягають вершин фахової майстерності, внаслідок безкомпромісної позиції, зате самі стають вершинами людського духу, апостолами правди. Без них людство морально вироджувалося б. Він вважав, що моральний вибір, зроблений учнем, таїть у собі вольові моменти. Сам же не зупинявся і перед радикальними заходами, якщо йшлося про відстоювання певних моральних цінностей, хоч як дорого це не коштувало. Завжди твердив, що виносити остаточну оцінку про людину передчасно, поки вона топче ряст. Найоб’єктивніша оцінка, коли людина поставила останню крапку в літописі свого життя [3].

Життя Олекси Тихого є типовим і може слугувати, як класичний приклад життя українського інтелігента в підрадянській дійсності, інтелігента, який усвідомив свою приналежність до народу, з якого вийшов.

Постать О. Тихого випромінює велич душі українця, його непересічні думки, переживання. А перед тим, хто прочитає “Думки про рідний Донецький край” відкриється якесь особливе осягання, діалектичне пізнання, що базується не на “впертості”, а на справжньому огорненні почуттями предмету, на реальній відповідальності за долю

українців Донбасу, на якійсь єдності з ними, якої без любові не буває [3].

Національна свідомість як філософська категорія ще залишається майже білою плямою на тлі української (та не лише української) науки. Отож, коли будуть змальовані колоритні фігури шістдесятників і, зокрема, портрет Олекси Тихого, перед науковцями відкриються широкі можливості дослідити таке унікальне явище як українська нація.

Від погляду уважного читача не могла не пройти непоміченою така деталь: всі фігуранти описаних епізодів поставлені часом і обставинами перед вибором, точніше – свободою чи несвободою вибору. Кожна людина у своєму прагненні до горизонтів культури завжди балансує між добром і злом, вибираючи те чи інше. “Людина абсолютно вільна робити зло, – писав Августин Блаженний. – Ніщо не може завадити їй робити зло навіть під час тортур. Скажімо, давати свідчення на інших людей. А робити добро – тут потрібна благодать”. Іншими словами, зло людина може робити сама без будь-якого втручання. Добро робити важче, навіть неможливо без Божої допомоги прямої чи опосередкованої.

Хотілося б вірити, що прийде час, коли життя і подвиг Олекси Тихого буде належно оцінений. Не просто формально, а серцем. Не треба ставити пам’ятників і відкривати музеїв, а краще продовжувати його справу своїм життям, берегти у своєму серці ідеї та переконання і гідно їх відстоювати. І частіше зазирати у свої душі – чи не забули ми часом, що ми – українці, громадяни своєї держави, нащадки козацьких гетьманів? [4]

Лише тоді можна жити в гармонії з собою і світом. А це і є, певно, метою всього життя людини.

Наш земляк – публіцист, філософ, педагог, співзасновник Української Гельсінкської Групи Олекса Тихий був засуджений здебільшого за протистояння русифікації й зросійщення в різноманітних формах.

Саме таким уявляється Олекса Тихий – сильний духом, незламний, героїчний. Напевно, судилося цій людині протягом життя, зіпсованого таборами й ув'язненням, постійно долати й перемагати душевний та фізичний біль заради високих, світлих поривань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овсієнко Василь. Світло людей: Мемуари та публіцистика. У 2-х кн. Кн.1 / Упорядкував автор; Худож.-оформлювач Б.Є.Захаров. – Харків: Харківська правозахисна група; К.: Смолоскип, 2005. – С.262 – 278.

2. Гельсінкські угоди: Документи і матеріали. В 4 томах. Харківська правозахисна група / Упоряд.: Є. Ю. Захаров, В. В. Овсієнко. – Харків: Фоліо, 2001.

3. Тихий О. Думки про рідний Донецький край. Донбас, 1, – № 1, С. 141.

4. Українська Громадська Група сприяння виконанню Український правозахисний рух: Документи й матеріали Української Громадської Групи Сприяння виконанню Гельсінкських Угод / Передмова Андрія Зваруна / Упоряд. Осип Зінкевич. Українське Видавництво “Смолоскип” ім. Василя Симоненка. Торонто – Балтимор, 1978.– 478 с.